

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

Soolist ebavõrdsust märgatakse, probleemiks ei peeta ja lahendusi ei teata - Eesti õpetajate hoiakud ja arvamused seoses soolise võrdõiguslikkusega

Ülle-Marike Papp, Riina Kütt

Sissejuhatus

Viimaste aastakümnete kiired muutused on tinginud ka ühiskonnaelu süvastruktuuride analüüsimise ja ümbermõtestamise. Üheks ühiskonda struktureerivaks baaskategooriaks on sugu. See on kategooria, mis lisaks anatoomilistele erinevustele tähistab ka kultuuriskehtivaid omadusi, norme, ettekujutusi ja stereotüüpe, mida peetakse tüüpiliseks ja soovitatavaks naiseks või meheks olemisele. Soo mõistega tähistatakse psühholoogilisi ja sotsiaalseid erinevusi naiste ja meeste vahel, mis on kujunenud sotsialiseerimise, hariduse, meedia, ühiskonna institutsionaalse korralduse ja sümbolilises kontekstis.

Sugu kui ühiskonna põhikategooria pole seega ainult sotsiaal-demograafiline tunnus, vaid sotsiaalset struktuuri kujundav kategooria. Sugu on klassiga võrdväärne kategooria, sest määrab samuti ära selle, millise hariduse inimene saab, millise elukäigu valib, millise töö ja millise palga saab. Ei ole mingit valdkonda, kust soo kategooria puuduks või kus see, kas inimene on naine või mees ei mängiks mingit rolli. Soosüsteem on seotud sotsiaalse struktuuriga ja avaldab mõju nii majandusele, sotsiaalsetele suhetele, haridusele, poliitikale jne

Soolise ebavõrdsuse vähendamise ja soolise võrdõiguslikkuse teema on viimasel kolmel neljal aastakümnel olnud rahvusvaheliselt tähelepanu keskpunktiks erinevates poliitikates ja strateegiates ja on senini aktuaalne.¹

Aktuaalsed hariduspoliitilised väitlused Euroopas toimuvad selle üle, kuidas globaliseerivas teadmüühiskonnas tasakaalustada majandusliku konkurentsivõime ja sotsiaalse sidususe põhimõtteid. Üha enam rõhutatakse loovust ja uuenduslikkust, sugude võrdsus on imperatiiv, mis ei sõltu maailmavaatest - poliitilised taotlused on sotsiaalsed, kaasavad. Ühiskonda, milles sooline ebavõrdsus ja diskrimineerimine, vastandamine ja soostereotüüpsed rolliootused piiravad tütarlaste ja poiste, naiste ja meeste arengut isiksustena, ei peeta

¹ Euroopa Liidu lepingu artiklid 2 ja 3, Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 8;

Nõukogu järeldused, 26. november 2009, õpetajate ja koolijuhtide erialase arengu kohta

(2009/C 302/04) [http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?](http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:302:0006:0009:ET:PDF)

[uri=OJ:C:2009:302:0006:0009:ET:PDF](http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:302:0006:0009:ET:PDF)

Nõukogu järeldused „Sooline võrdõiguslikkus: majanduskasvu ja tööhõive suurendamine” 2980. EPSCO nõukogu kohtumine, 30.11.2009.

Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ja Regioonide Komiteele. Naiste ja meeste võrdõiguslikkuse strateegia 2010–2015. Brüssel 21.9.2010 KOM(2010) 491 lõplik

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

arenemis- ja konkurentsivõimeliseks, sotsiaalselt turvaliseks ja jätkusuutlikuks. Haridus on üheks valdkonnaks, kus uusi väärtusi ja ideid saab teadlikult suunata.

Väheste eranditega on kõikidel Euroopa riikidel haridusalase soolise võrdõiguslikkuse poliitika juba olemas või kavas välja töötada. Selle poliitika esmaeesmärk on esitada väljakutse traditsioonilistele soorollidele ja -stereotüüpidele. Riigid, kus hariduse valdkonnas puudub aktiivne soolise võrdõiguslikkuse poliitika, on : Eesti, Itaalia, Ungari, Poola, Slovakkia.²

Eestis nagu kõigis post-kommunistlikes Ida-Euroopa maades on suhtumine sugude võrdsusse, inimõigustesse, naiste ja meeste võrdse kohtlemise normidesse alles arenemas. Teadmised soost kui ühiskonna põhikategorias ja soolisest võrdõiguslikkusest ei kuulu otseselt üld- ega kõrghariduse ainekavade hulka.

Soolise ebavõrdsuse ilminguid kui majanduslikku ja sotsiaalset jätkusuutlikkust ohustavaid probleeme on käsitletud aeg-ajalt Eesti Inimarengu Aruannetes (suured soolised erinevused töötasudes, vaba aja kasutamises, väärtushinnangutes jms.), erialastes väljaannetes, temaatilistes kogumikes³, soouurimuslikus ajakirjas Ariadne Lõng, ka Hariduses ja Õpetajate Lehes, aga põhjalikku teadmistepõhist diskussiooni soolisest ebavõrdsusest hariduses ei ole algatatud.

Nii paistabki Eesti sooline ebavõrdsuse poolest teiste EL liikmesriikide kõrval välja väga aeglaselt moderniseeruva ja paljuski patriarhaalse riigina.⁴

Eesti hariduses ilmnevad silmatorkavad soolised lõhed: põhihariduses kukub rohkem välja poisse, kõrghariduse omandanute hulgas on pea kaks korda rohkem tütarlapsi, seejuures on mõlema soogrupi haridusvalikud äärmiselt stereotüüpsed, õpetajad on suures enamikus naised, aga haridussüsteeme juhivad mehed. Enamik kõrgkooli lõpetajaid on tütarlapsed ja enamik väljalangejaid põhikoolist poisid. Mida kõrgem on akadeemilise karjääri aste kõrghariduses ja teaduses, seda väiksem on sellel naiste osakaal. Eesti on Euroopa Liidus ainuke riik, kus alates 2004.aastast on vähenenud doktorikraadiga naiste suhtarv ja koos Tsehhiga ka riigiks, kus on vähenenud naiste arv akadeemilise personali seas.⁵

Kuigi käesolevaks ajaks on sugude võrdsuse küsimus tõusnud nii avalikkuse kui poliitikute huviorbiiti, on arvamused ja seisukohad senini vastandlikud, ei põhine mitte teadmistel ja analüüsidel, vaid eelarvamustel, hirmudel ja soosteretüüpidel. On lausa hämmastav, kui kergesti võetakse vastu ükskõik kui ebateaduslikud või ebaloogilised väited, millega püütakse soolist ebavõrdsust põhjendada inimeste kaasasündinud erinevustega. Kõrvalejätetus akadeemiliste soouuringute arengust on tinginud ka selle, et soouurimuslik traditsioon, mis aitaks mõista soo ja sotsiaalse struktuuri vahelisi seoseid, on Eestis veel välja kujunemata.

² Gender Differences in Educational Outcomes: Study on the Measures Taken and the Current Situation in Europe, Eurydice, 2010.

http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/thematic_studies_en.php

³ Teel tasakaalustatud ühiskonda. Naised ja mehed Eestis. II EV Sotsiaalministeerium.– Tallinn, 2010. – 197 lk.

⁴ Gender Gap Index 2011 <http://www3.weforum.org/docs/GGGR11/Estonia.pdf>

⁵ Gender Differences in Educational Outcomes: Study on the Measures Taken and the Current Situation in Europe, Eurydice, 2010.

http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/thematic_studies_en.php

Soolise võrdõiguslikkuse edendamise normitaust

Seadusandja on avalikust arvamusest olnud aga mõne sammu ees ja kehtestanud euroopalike väärtuste ja eesmärkide järgimise seadustes.

Põhikooli riiklik õppekava⁶ ja gümnaasiumi riiklik õppekava⁷ sätestavad põhihariduse ja gümnaasiumihariduse alusväärtused, sh hoolivuse, õigluse, inimväärikuse, sallivuse, keskkonna jätkusuutlikkuse ja soolise võrdõiguslikkuse. Vastavalt soolise võrdõiguslikkuse seaduse⁸ § 10 peavad haridus- ja teadusasutused ning koolituse korraldamisega tegelevad institutsioonid tagama naiste ja meeste võrdse kohtlemise kutsenõustamisel, hariduse omandamisel, eri- ja kutsealasel täiendamisel ja ümberõppel. Õppekavad, kasutatav õppematerjal ja läbiviidavad uuringud peavad aitama kaasa naiste ja meeste ebavõrdsuse kaotamisele ja võrdõiguslikkuse edendamisele

Sugude võrdsuse saavutamist eri taseme õppes on eesmärgina nimetatud Eesti haridusstrateegia 2020 sihtseisundi indikaatorite määratlemisel:

- Põhikoolist väljalangevus on alla 1 %,
- koolist lahkujate osakaal vanusegrupis 18-24 aastat on Eestis alla 9,5% (EL eesmärk aastaks 2020 – väiksem kui 10%).
- Vahe poiste ja tüdrukute väljalangevuses on vähenenud,
- keskkooli valikud on sooliselt ühtlustunud.
- Liigutakse EL haridusministrite poolt seatud sihi suunas, mille kohaselt üliõpilaskonna koosseis peaks õppima asumisel, õppimise ajal ja lõpetamisel peegeldama ühiskonna koosseisu.

Eesti Arengufondi algatusel koostatud Eesti Kasvuvision 2018⁹ ühe võtmevaliku – „Ühiskonna väärtussüsteem“ raames on praeguse negatiivse tendentsina välja toodud soolise ebavõrdsuse süvenemine – tasakaalustamatus tippotsuste tegemisel, suur palgavahe, meeste lühem eluiga. Samas nähakse ette liikumine avatuma, kaasavama, inimväärikust tingimusteta hindava ja iga inimest enam toetava väärtusmaailma poole. See aga eeldab loobumist eelarvamustest, soolistest, rahvuslikest ja muudest stereotüüpidest, teadliku mittediskrimineerimise põhimõtete mõistmist, inimõiguste tagamist.

Õpetajaskonna olukorrast, ettevalmistusest arutades rõhutatakse, et „õpetaja on kultuuri ja ühiskonna arengu seisukohalt nii oluline isik, et tema haridust ei saa jätta juhuse ning sissejuurdunud, kuid iganenud harjumuste ja stereotüüpide hooleks.“¹⁰

Soouuringutest selgunud seaduspärasused

⁶ Põhikooli riiklik õppekava. RT I, 14.01.2011, 1 (Vastu võetud 06.01.2011) nr 1

⁷ Gümnaasiumi riiklik õppekava RT I, 14.01.2011, 2

⁸ Soolise võrdõiguslikkuse seadus, (RT I 2004, 27, 181)

⁹ <http://www.arengufond.ee/foresight/growth>

¹⁰ Ruus, V.-R. Õpetajakutse mitmetasandiline ja-dimensiooniline mudel ning strateegilised Sõlmpunktid. Rmt. Õpetaja esmaharidus. Olukord ja probleemid 21. sajandi algul
Koost: Ruus, V.-R., Sarv, E. Tallinna Ülikool, 2010.

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

Soolisuse sotsiaal-kultuurilist, psühholoogilist ja bioloogilist aspekti hariduses on analüüsitud aastakümneid erinevate teooriate raames ja vaatenurkadest.

Uuringutest on selgunud, et õpetus ja kasvatus ei ole kunagi sooliselt neutraalsed ega ka mitte võrdsed ja õiglased. Poiste ja tüdrukute sooline kuuluvus mõjutab seda, kuidas nad tajuvad ühiskonda ja võimalusi, mida see neile pakub. Õpetajate ja õpilaste soolised eelarvamused ja stereotüübid, mis läbivalt ilmnevad õppetöös, klassiruumis ja koolis, on enamasti teadvustamata, neile toetuv käitumine ettekatsematu ning tahtmatu. Seetõttu piirab sooaspekti mitteamestamine valikuvõimalusi ja mõjutab negatiivselt õpilaste sooidentiteeti, õppeedukust, võimeid, oskusi ning enesekindlust

Eestis puuduvad haridusvaldkonna soouuringud, mis aitaksid arvestada sugupoolte aspekti hariduspoliitiliste otsuste tegemisel, õpetajate ettevalmistamisel ja igapäevaste kooliprobleemide lahendamisel. Keskendatud on küll tütarlaste ja poiste erinevale õppeedukusele, täheldatud, et enamik kõrgkoolide lõpetajaid on tütarlapsed ja enamik põhikoolist väljalangejaid poisid, aga õpetajate hoiakuid seoses soolise võrddõigussikkuse edendamise eesmärkidega põhjalikult uuritud ei ole.

Rahvusvaheliste PISA ja TALIs uuringute kokkuvõttena on hoopis märgitud, et Eesti „õpetajad: ei naudi oma tööd; ei mõista kooliõppekava eesmärke ega ole rahul oma edusammudega õppekava täitmisel; pole rahul õpilaste tulemustega; pole rahul laste suhtumisega õppimisse ja vanemate osalusega koolielus“¹¹

Rahulolematuse üheks põhjuseks on kindlasti hariduse ja õpetajate üha väiksem väärtustamine ühiskonnas – õpetajat nähakse pigem haridusteenuse pakkujana kui inimestele elus hakkamasaamiseks võrdsemate võimaluste kujundajana.

Kuigi tänaseks on ilmunud rida neoliberaalse hariduskäsitluse negatiivseid pooli avavaid kirjutisi^{12 13}, pole avalikus diskursuses ega diskussioonides arutatud seda, mida siis tähendab võrdsus hariduses ja võrdsed võimalused selle saamiseks.

Sugude võrdsus hariduses

Sugude võrdsus hariduses tähendab lisaks formaalsele võrdsele juurdepääsule (õiglased võimalused saada nii formaalset kui mitteformaalset haridust) ka nais- ja meessoost isikute võrdset kohtlemist ja võrdseid võimalusi haridusprotsessis. Viimane ei piirdu vaid sama õppekavaga, vaid eeldab õpilaste erinevate õpistiilidega arvestamist ning selliste õppemeetodite ja –materjalide kasutamist, mis oleksid vabad soolistest stereotüüpidest ja traditsioonilistest soorolliootustest.

Seda, kui võrd need põhitingimused on koolis täietud, hinnatakse haridustulemuste ja peale haridussüsteemi omandatud staatuse võrdsuse alusel. Esimesse kuuluvad haridustee pikkus, akadeemiline kvalifikatsioon, diplomid jms, teine ilmneb karjäärivõimalustes, osalustes, õigustes, vastutustes, kohustustes, ressurssides.

Kuivõrd on Eesti õpetajad valmis sooaspektidega tegelemiseks?

¹¹ Henno, I. Üldistusi PISA 2006 ja TIMSS 2003 tulemuste kohta, REKK

http://www.oppekava.ee/index.php/Materjalid_ja_viidad

¹² Ruus, V.-R. Sarv, E.-S. Õpetaja esmaharidus. Olukord ja probleemid 21. sajandi algul Tallinna Ülikool, 2010,

<http://www.tlu.ee/files/arts/11337/%C3%B5pet62e02182b7cda1592ae5c5c4e6988f25.PDF>

¹³ Aava, K. Eesti haridusdiskursuse analüüs. Doktoritöö, Tallinna Ülikool, 2010

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

Meil kehtiv sooideoloogia on kodeeritud keelekasutusse, viisidesse, kuidas arutletakse ja soolisusega seotud nähtustele reageeritakse, mille soolist kallutatust tavakasutaja enamasti ei taju. Nii toimubki patriarhaalse ideoloogia kehtestamine õpetajate, kui haridusametnike, aga ka õpilaste poolt märkamatuks, mõtlemata üldse sellele, mida see kaasa toob ja isiksuste või ühiskonna arengule mõjub.

Projekti „Kas lapsed või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks“ käigus viis AS Saar Poll 2011. aasta sügisel läbi küsitluse. Uuringu valim koostati Eesti Hariduse Infosüsteemi 2010/2011. õppeaasta andmete põhjal, järgides koolide suurust õpilaste arvu järgi ning koolide maakondlikke, linn-maa ning kooli tüübi (põhikool/gümnaasium) proportsioone. Saamaks võimalikult laiapõhjalisi vastuseid, viidi küsitlus läbi 142 koolis; küsitleti nii algkooli, põhikooli kui ka gümnaasiumiõpetajaid, kokku 204 isikut, neist 64% naisõpetajaid ja 36% meesõpetajaid.

Paralleelselt viisid Tallinna Ülikooli kasvatusteaduskonna õppejõud ja doktorandid läbi süvaintervjuud haridusametnike ja õpetajakoolituse spetsialistidega.

Süvaintervjuude käigus saadud tekstide alusel tehtud analüüsid püüavad mõista keelt, milles elame, diskursust, mis üldkehtivaid arusaamu soosuhetest kujundab ja mida arvamusi liidrid ka aktiivselt mõjutavad läbi hariduspoliitikate tähendussüsteemide.

Küsitlusandmete põhjal saab kirjeldada, kuidas ja millised arusaamad on valdavalt õpetajaskonna hulgas. Ühtlasi selgusid ka ootused tugimeetmetele, mida vajatakse seadusnormide täitmiseks. Selleks, et rakendada kogu võimalikku statistiliste analüüsimeetodite arsenalit, nt. selgitamiseks välja, mis iseloomustab tüüpilisi õpetajagruppe, või kas arvamused ja hoiakud on seotud nt. kooli olukorraga, on vaja suuremat valimit.

Artiklis kirjeldatakse õpetajate hoiakuid ja suhtumist soolise võrdõiguslikkuse normidesse, sugupooltele omistatavaid omadusi ning ootusi ja soolise ebavõrdsuse ilminguid kooli argielus. Ühtlasi tuuakse välja, kuidas suhtutakse hariduse ja kasvatuse eesmärkidesse ning hariduspoliitikasse ning milles nähakse võimalusi soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks. Suuremate erinevuste ilmnemisel võrreldakse nais- ja meesõpetajate, eesti- ja venekeelsete koolide ning erinevatesse vanusegruppidesse kuuluvate respondentide arvamusi ja hoiakuid.

Ka küsitluse tulemustes peegelduvad sageli teadvustamata, sõnastamata ja reflekteerimata omaks võetud uskumused, sageli pigem meemid¹⁴, käibefraasid ja väljendid, mida kultuur ja keelekasutus on säilitanud. Nende järgimine ei pruugi sugugi olla seotud konkreetsete õpetajate käitumisega reaalses situatsioonis.

Tulemustest võib olla kasu nii õpetajakoolituse sisu üle otsustajatel kui ka tegevõpetajatel. Seda eriti uute õppekavade rakendamisel, mis nõuab ka selle teadvustamist, kas ja kuidas vahendatakse kas siis stereotüüpeid, aegunud või hoopis kaasaegsete seisukohtadega kooskõlalisi veendumusi.

Õpetajate teadlikkus ja suhtumine soolise võrdõiguslikkusega seotud normidesse.

¹⁴ Meem on idee, tava, kujund, väljend vms. infokogum, mis inimkultuuri keskkonnas valdavalt imiteerimise, kordamise teel (ka põlvkonnalt põlvkonnale) levib.

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

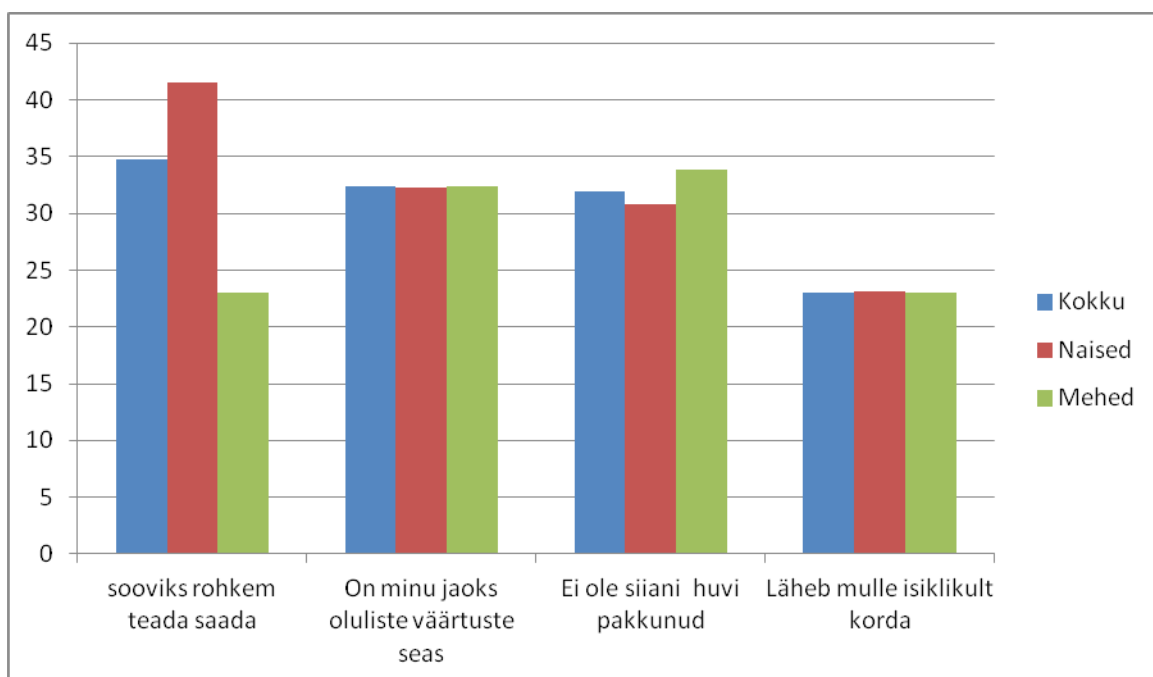
Soolise võrdõiguslikkuse seadusega on ennast kurssi viinud veidi enam kui viiendik õpetajatest (22,1%), sama suur hulk vastanutest väidab, et on ise püüdnud analüüsida, milles sooline ebavõrdsus väljendub. Valdav enamus (82,8 %), on lugenud teemavaldkonnast üksikuid artikleid, vähem kui pooled arutanud soolise võrdõiguslikkuse teemat kolleegidega. 16,2% vastanutest on otsinud lisamaterjali kirjalikest allikatest, internetist, 12,7% osalenud teemakohastel koolitustel.

Teadlikkus soolise võrdõiguslikkuse seaduses sätestatud normidest on sama vähene kui see on olnud eelnevates uuringutes riigiametnike¹⁵ ja tööandjate¹⁶ hulgas.

Soolise võrdõiguslikkuse seaduses sätestatud normide vähesele tundmisele viitab osaliselt ka see, et väitega, et kooli juhtkond peab vastutama nais- ja meesõpetajate võrdse kohtlemise eest oli nõus vaid 48,5 % vastajaid.

Soolise võrdõiguslikkuse teemast sooviks rohkem teada saada 34,8 % vastanutest (naisõpetajatest 41,5 %, meesõpetajatest 23,0 %),

Iga kolmanda vastaja jaoks on sooline võrdsus oluliseks väärtuseks ja 23 % vastanute jaoks on sellel ka isiklik tähendus. Nende hulgas, keda teema huvitab, on rohkem nais- kui meesõpetajaid. Kolmandik tunnistab, et teemavaldkond pole aga seni erilist huvi pakkunud.

Joonis 3. Õpetajate hoiakud soolise võrdõiguslikkuse teema suhtes

Soolisusega seotud probleemide teadvustatus koolides

¹⁵ Kirch, M., Kuhl, M., Dr. Brigitte Sellach, B. Capacities of the Estonian civil servants in the field of Gender Mainstreaming. Pre-training and post-training study prior and after training of civil servants. <http://gender.sm.ee/index.php?097963740>

¹⁶ Alas, R., Kaarelson, T. Erasektori juhtide teadlikkus, praktika ja suhtumine võrdõiguslikkuse normidesse ning selle edendamisse. Analüüs. Tallinn, 2007. Sotsiaalministeerium..

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

Küsitlusest selgub, et soolisusega seotud teemadel räägitakse koolis kõige sagedamini seoses meessoost õpetajate vähesusega (71,1 %).

Veidi harvem on kõneaineks poiste ja tüdrukute erinev käitumine (52,0 %), poiste suurem väljalangevuse põhikoolist (49,5 %), hariduse feminiseerumine (48,0 %), poiste ja tüdrukute erinev õppeedukus (45,6 %), ja poiste lühemaks jääv haridustee (43,6 %).

Üldhariduskoolijärgsed teemad on kõneaineks tunduvalt harvem. Sellisteks on neidude ja noormeeste erinevad haridustee valikud (25,5 %) ja tütarlaste suurem osakaal kõrgkoolis (24,0 %), kuigi üldhariduse eesmärkide aspektist võiks see kuuluda olulisemate hulka. Seda, kas ja kuidas nimetatud nähtusi aruteludes seostatakse laiemaga sotsiaalse keskkonnaga ja sotsiaalsete protsessidega antud uuringust ei selgu.

Iga teine vastaja (51,5%) on veendunud, et poisid vajavad rohkem aktiivseid õpetamismeetodeid ja elamusi kui tüdrukud, uskudes, et see ühtlasi ka vähendab nende suuremat väljalangemist koolist. 35,8% arvab, et seda võiks vähendada ka senisest suurem meesõpetajate arv koolis.

Enam kui kolme aastakümne jooksul tehtud arvukatest soouuringutest hariduses on jõutud aga hoopis järeldustele, et pole poistele või tüdrukutele omasemat õpetamisviisi. Küll aga parandavad laste õpitulemusi sellised õpetamismeetodid, mis on huvitavad nii poistele kui ka tüdrukutele. Meesõpetajate värbamise vajadusest on räägitud ka avalikus diskursuses palju, kuigi rahvusvaheliselt puuduvad uuringud, mis lubaks järeldada, et meesõpetajad on poiste jaoks paremad kui naisõpetajad.¹⁷

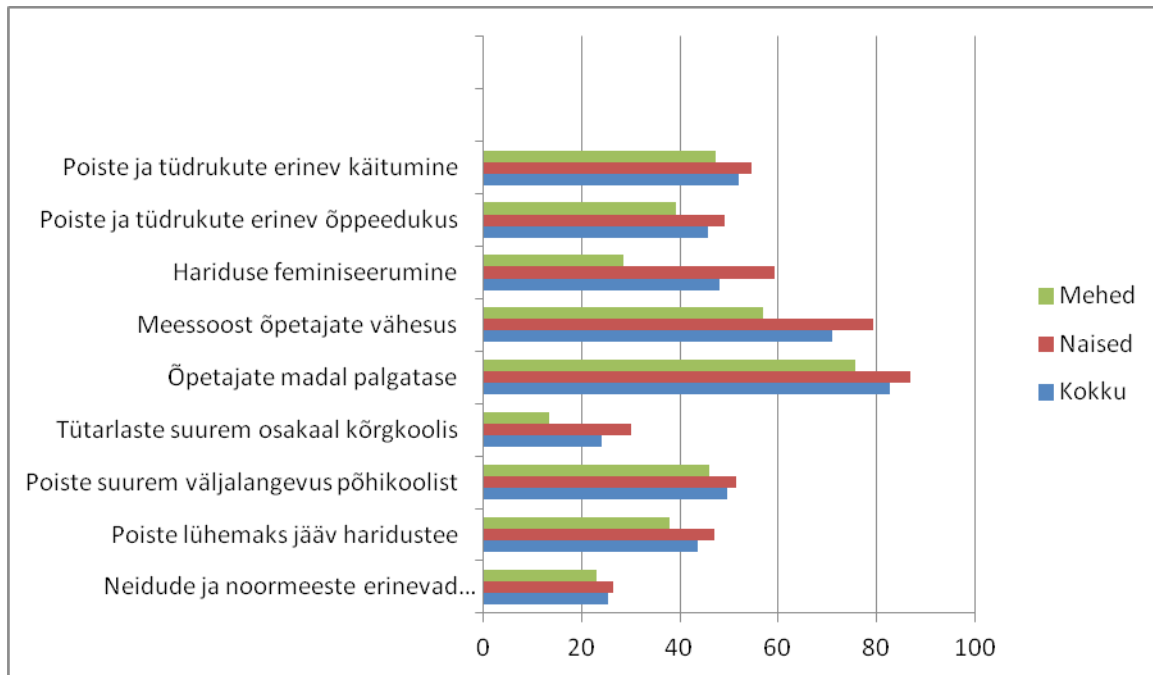
17,2 % õpetajatest usub, et poiste suurema väljalangevuse põhjuseks on pigem see, et õpilase roll koolis – olla alluv, kuulekas, ei lange kokku ühiskonnas kehtiva mehelikkuse ideaaliga.

75,5 % õpetajatest on seisukohal, et igasuguse väljalangevuse ja kehvade õpitulemuste taga on kodu ja pere toetuse puudumine. On keeruline väita, kas seisukoht viitab sellele, et kool ei saa ega soovi võtta senisest suuremat vastutust või senistele uurimistulemustele¹⁸, seega, kas tegemist pigem hariduspoliitikast mõjutatud hoiakutega või teoreetiliste teadmistega. .

¹⁷ Koutros, M. The Lack of Male Teachers and it's Effect on Student Development, 2010
http://earlyactionresearch.wikispaces.com/file/view/koutros_actionresearch.pdf

¹⁸ Nassar, K., Rebane, E., Küttis, K., Kitsing, M. Põhikoolist väljalangevus – kus me oleme täna ja mis saab homme. HTM, Tartu, 2002. <http://www.hm.ee/index.php?048181>

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

Joonis 2. Kooli argielus arutletavad teemad

Suhtumine võrdse kohtlemise normide järgimisse.

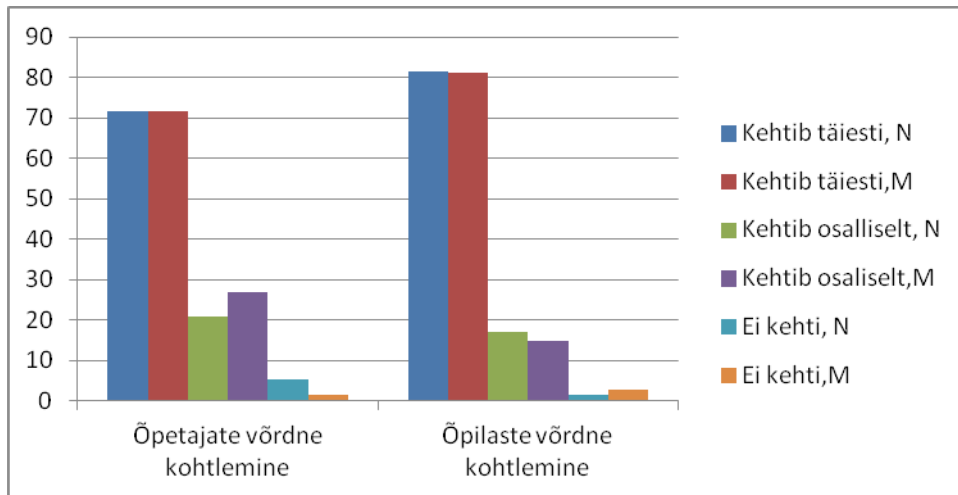
Valdav enamus õpetajatest usub, et poiste ja tüdrukute, naiste ja meeste võrdse kohtlemise normid on ammu omaks võetud ja neid järgitakse, kuigi varasematest uuringutest on selgunud olulised erinevused poiste ja tüdrukute koolielus ja –tajus..¹⁹

95,5 % vastanutest usub, et õpilaste hindamine vastab võrdse kohtlemise põhimõttele, samuti on 84,3 % õpetajatest veendunud, et poistele ja tüdrukutele kehtivad ühesugused käitumisharjumused.

68 % vastanutest väidab, et sooline ebavõrdsus pole nende koolis probleemiks.

¹⁹ Ruus, V.-R., Veisson, M., Leino, M., Ots, L., Pallas, L., Sarv, E.-S., Veisson, A. (2007). Õpilaste edukus, toimetulek ja heaolu koolis. – Eesti kool 21. sajandi algul. Kool kui arengukeskkond ja õpilaste toimetulek. Koost M. Veisson ja V.-R. Ruus. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, lk 17–58.

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

Joonis 3. Nais- ja meesõpetajate arvamused võrdse kohtlemise normide järgimisest

Kaudse diskrimineerimise määratluse kohaselt on diskrimineerivaks igasugune näiliselt neutraalne säte, kriteerium või tegevus, mis n seab ühest soost isikud, võrreldes teisest soost isikutega, ebasoodsamasse olukorda. Selle märkamiseks ja nägemiseks võrreldakse fakte peegeldavaid statistilisi andmeid soo lõikes. Küsitlusega selgitati välja, kui võrd kogutakse ja võrreldakse koolides erinevaid andmeid soo lõikes.

Kooli arengukavadele eelneva sisehindamise raames pole ilmselgelt soo lõikes analüüsitavaile andmetele tähelepanu pööratud, miks muidu õpetajad, kellest enamus (76,5%) on nendes protsessides osalenud, ei teadvusta soopõhise statistika olemasolu. Enam kui poolte vastajate (60,8 %) arvates puuduvad statistilised andmed nais- ja meesõpetajate koormuste, töötasude, koolitustel osalemise kohta²⁰. Kuna ka muid andmeid (nais- ja meesõpetajate lisakohustused, puhkused vms.) ei kasutata ega analüüsita sooaspektist, võib väita, et ei võrrelda ka koormusi, palkasid ega koolituste teemasid ja mahtusid selleks, et soolise ebavõrdsuse ilminguid üldse märgata. . Andmetest, mida EHIS-le esitatakse, on teadlikud vaid 15,7 %. Õpetajatest. Teine, sama suur hulk (14,7 %) vastanuist tunnistab, et nad ei tea statistiliste andmete olemasolust.

Kolmandik õpetajatest väidab, et nende koolis võrreldakse nais- ja meessoost õpilaste arvu kooli vastuvõtmisel, klassi koosseisu hindamisel ja kooli katkestamisel. Viiendik küsitletutest arvab, et seda tehakse ka seoses kooli lõpetamise, eriala- ja huviringides ning spordis osalemisega.

Enam kui pooled vastanutest on seisukohal, et koolidel pole andmeid selle kohta, milliseid aineid ja valikaianeid õpivad tütarlapsed, milliseid poisid. Samuti pole enam kui pooltel koolidel soo lõikes võrreldavaid andmeid ka osalemise kohta õpilasorganisatsioonides, õpilasomavalitsuses ega kooli ühisüritusel.

Vanemasse eagruppi kuuluvate õpetajate seas on noorematest siiski enam neid, kes arvavad, et andmeid kogutakse statistiliseks aruandluseks.

Soolise vägivalla ilmnemine koolis.

²⁰ Nimetatud andmed sisestatakse iga kooli poolt Eesti Hariduse Infosüsteemi - registrisse, mis koondab kõiki haridussüsteemi puudutavaid andmeid.

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

Kõige rohkem on kuulnud ja peetakse ka vägivallaks vastassoost õpilaste togimist või tõukamist (86,3 %), nende asjade äravõtmist, peitmist, pildumist või lõhkumist (80,9),

Õpetajatele pole märkamata jäänud nilbete ja/või seksistlike väljendite kasutamine (75 %), kaasõpilaste narritamine või pilkamine kehaehituse või muude erisuste tõttu (89,0), löömine ja peksmist (64,2 %).

Enam kui kümnekonna aasta jooksul on koolis juhtuvaid vägivallailminguid teadvustatud, arutatud, selle vähendamiseks programme ja projekte rakendatud. Küll on aga põhjalikumalt käsitlemata koolikiusamise ja vägivalla seos soolisusega, maskuliinsuse konstrueerimisega, ea- ja sookaaslaste ootustega jms. Nii väidabki vaid veidi enam kui kolmandik vastanutest, et nad pole kuulunud erinevatest vägivalla-ilmingutest õpilaste omavahelises suhtluses – pedeks nimetamisest, seksistlike väljendite kasutamisest, löömisest ja peksmisest, juustest sikutamisest,

Vägivalla ja kiusamise ilmingute ning mõnede õpilaste tõrjutuse pärast on väga mures kolmandik vastanutest. Kuigi murettekitavaks peavad neid nähtusi veidi enam kui pooled õpetajatest, ilmneb selge vahe nais- ja meesõpetajate arvamustes. Naissoost õpetajatest tunneb vägivallailmingute pärast muret enam kui kolmandik vastanutest, meessoost õpetajatest vaid viiendik. Just meessoost õpetajate hulgas on tunduvalt suurem ka nende osakaal (23 %), kes väidab, et see pole probleemiks.

See erinevus näitab, et mehed ja naised kogevad sotsiaalset keskkonda sageli erinevalt tänu ajaloolis-kultuuriliselt kujunenud soolisele identiteedile ja kogetud soosuhetele konkreetsetes sotsiaalsetes situatsioonides, ka koolis.

Hoiakud seoses hariduse eesmärkide, ja kehtiva hariduspoliitikaga

Vastajatel oli võimalus seada olulisuse järjekorda kolm väidet õpetamise-kasvatamise eesmärkidest : saavutada kooskõla kehtivate normide ja tõekspidamistega, aidata igal lapsel kujuneda loominguliseks isiksuseks või toetada selliste väärtushoiakute kujunemist, mis on tulevikus õnneliku isikliku elu ja ühiskonnas eduka koostoimimise aluseks.

Just viimane seati nii nais- kui meesõpetajate, kokku 62,6 % vastanute poolt olulisemaks eesmärgiks. Neid, kes seadsid kõige olulisemaks lapsel kujunemise loovaks ja loominguliseks isiksuseks oli vastajatest 21,7 % ja neid, kes pidasid põhiliseks saavutada haridusega sellise inimese kujundamine, kes omandaks kehtivad normid ja tõekspidamised 16,2 %

Sooline erinevus ilmneb suhtumises normide omandamisse ja loovuse ning loomingulisuse arendamisse.

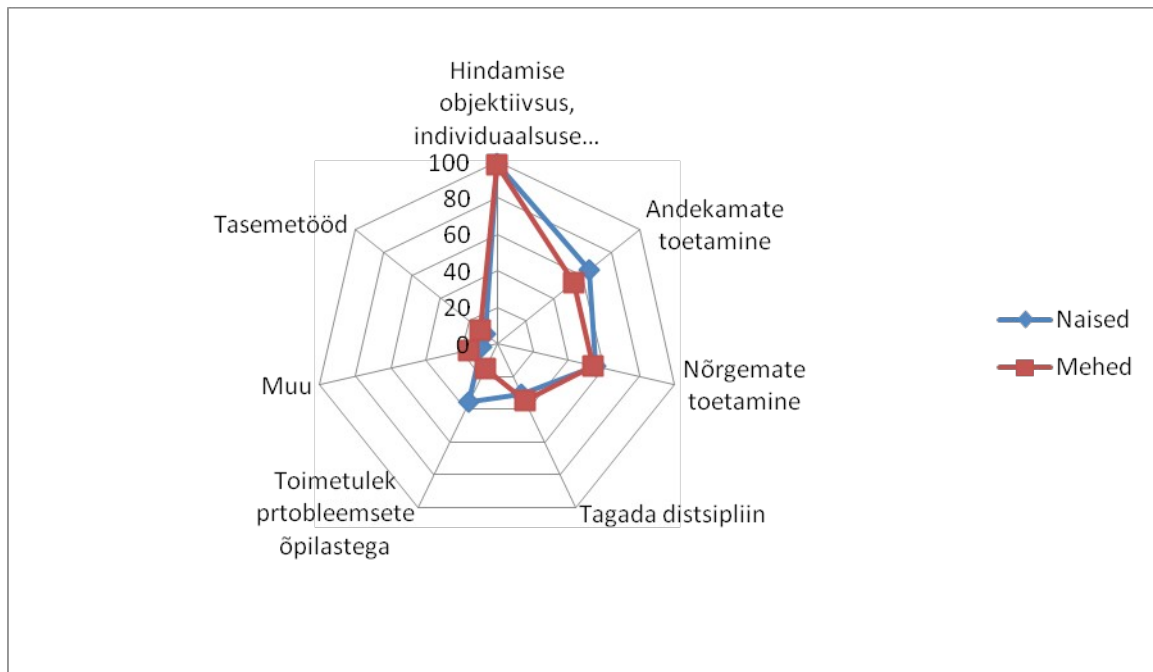
Naisõpetajatest paigutab normide ja kehtivate järgimise esimesele kohale 14,5 %, meesõpetajatest 18,5 %, loomingulisust aga peavad naisõpetajatest esmatahtsaks 23,3 % ja meesõpetajatest 18,9 %.

Kõige olulisemaks eesmärgiks õppetöös peab 88,7 % vastanutest hindamise objektiivsust ja samas õpilaste individuaalsuse arvestamist. Meesõpetajate poolt on seda sagedamini mainitud (97,8 %) kui naisõpetajate poolt.

Kõige murettekitavamaks nimetatakse ükskõikseid õpilasi, nende õpimotivatsiooni puudumist (67,2 % kõigist vastanutest). Selle teguri puhul ei erine nais- ja meesõpetajate

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

arvamused. Järgmisena on sagedamini nimetatud kodupoole toetuse puudumist nn. raskete õpilaste puhul (65,7 %)

Joonis 4. Nais- ja meesõpetajate poolt olulisemaks peetud õppetöö eesmärgid.

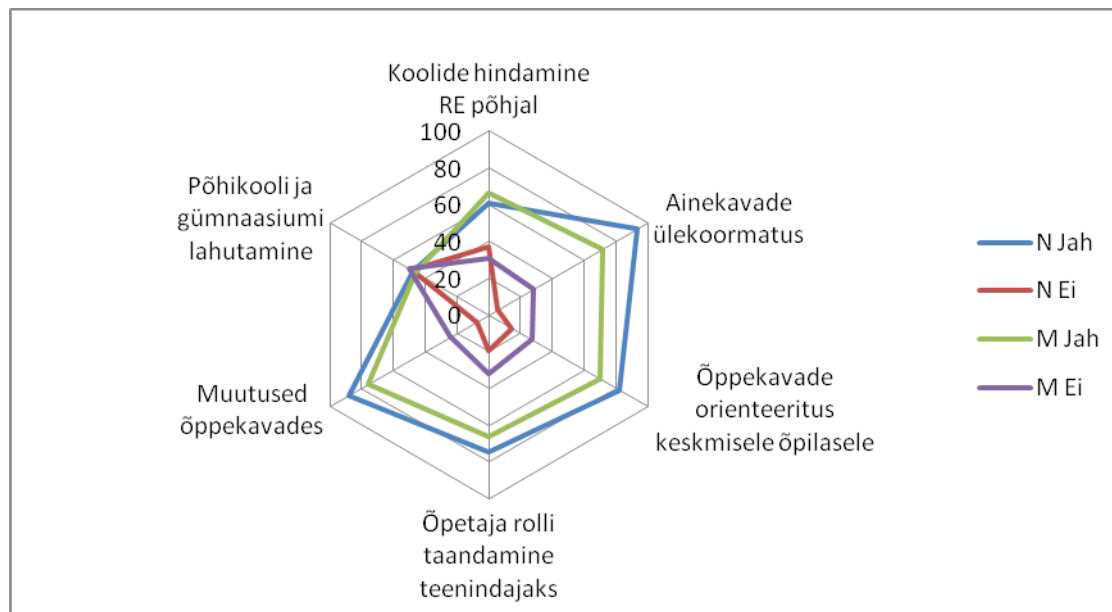
Küsitlusega püüti välja selgitada, kuid võrd tunnetatakse senise **hariduspoliitika mõju õpetajatööle** – mis õpetajate arvates nende tööd suurel või vähemal määral mõjutab ja mis mitte.

Vastustest selgub, et õpetajadki on teadvustanud, kuidas neoliberaalne hariduskäsitlus on nende staatust mõjutanud – nii väidab 74,6 % vastanutest, et nende tööd on mõjutanud õpetaja taandamine teenindaja rolli. Üldises hariduspoliitiliste otsuste mõjude pingereas tõusevad esikohale ainekavade ülekoormatus (85,3 %), pidevad muudatused õppekavades (83,3 %) ja õppekavade orienteeritus standardiseeritud keskmisele õpilasele (77,9 %). Pooled vastanud õpetajatest väitsid, et põhikoolide ja gümnaasiumi lahutamine nende tööd ei mõjuta, 32,4 % meesõpetajatestki arvas, et õpetaja käsitlemine haridusteenuse pakkujana nende tööd ei mõjuta. Ainekavade ülekoormatusega saavad ilmselt edukamalt hakkama juba kogemusega, 35-44 aastased õpetajad, kellest iga viies väidab, et nimetatud nende tööd ei mõjuta. Meesõpetajate hulgas on naisõpetajatest kaks korda vähem neid, kes tähtsustavad toimetulekut probleemsete õpilastega. Seda, kas nad ei näe neid või suudavad „probleemid“ kuidagi teisiti lahendada, vajaks põhjalikumalt uuringut nais- ja meesõpetajate identiteedist, õpetamise meetoditest.

Küll aga nimetavad enam kui pooltest vastanutest, et tunnevad survet koolide hindamise poolt riigieksamite alusel - Iga teine õpetaja tajub, et tema töö on mõjutatud koolide töö hindamisest riigieksamite põhjal. Veidi teravamalt tajuvad seda üle 55- aastased õpetajad, vaid teatud määral tunnevad seda survet noorimad.

Vaatamata pidevalt avaldatavale koolide pingereale kõrgkoolidesse sissesaamise ja hiljuti lisandunud koolide vilistlaste töötasude alusel ei pea õpetajad ise olulisemaks tasemetööde tulemustele orienteerumist.

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

Joonis 5. Nais- ja meesõpetajate arvamused hariduspoliitiliste otsuste mõju kohta nende tööle.

Hoiakud ja arvamused kehtiva soosüsteemi suhtes

Kolm neljandikku vastanutest ei pea sugudevahelisi suhteid ainult konkreetsete indiviidide vahelisteks, küll ollakse aga valdavalt seisukohal, et naistele ja meestele esitatavad ühiskonnapoolseid ootusi ei saa muuta (69,6 %). Enam kui kolmandik nõustub argikõnes levinud meemiga „poisid on poisid..“, seega seisukohaga, nagu oleks kõigil poistel togimine ja kaklemine veres, loomuomane, sünniga kaasa antud. Veelgi rohkem vastanutest (46,0 %) on aga seisukohal, et poiste kasvatamisel tuleb silmas pidada ja rõhutada traditsiooniliste meheline omaduste kujundamist. Iga teine meesõpetaja toetab seda seisukohta. Andmete analüüsil selgus, et tugevaks mõjutajaks on kooli õppekeel, e. õpetaja rahvus – mitteeestlaste nägemused on võrreldes eestlastega veidi rohkem traditsiooniliste soostereotüüpide poolt kujundatud ja neid toetavad. Nii pooldab traditsioonilise maskuliinsuse järgimist 54 % venekeelsetest ja 43,5 % eestikeelsetest vastajatest.

Kuigi 81,9% vastanutest nõustub väitega, et tööturu jagunemine naiste ja meeste töödeks sõltub varasematest haridusvalikutest, õigustavad enam kui pooled (66,7%) sellist soolist segregatsiooni põhjendusega, et naised ja mehed sobivadki paremini erinevate tööde tegemiseks. Arvamus peegeldab laialt levinud essentsialistlikke arusaamu, mis on omased suurele osale Eesti elanikkonnast.

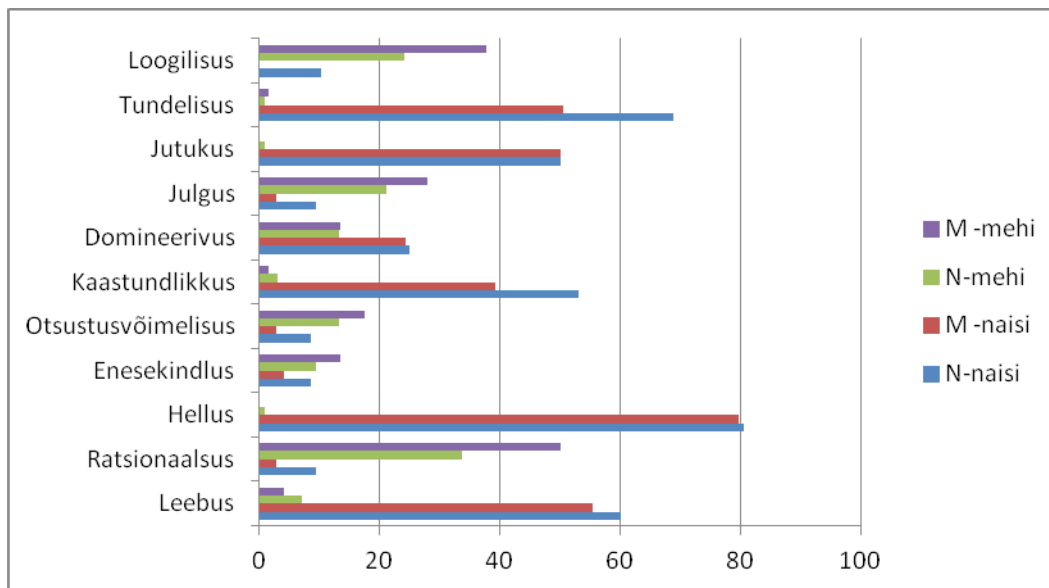
Kooli võimalustesse vähendada tööturu soolist segregatsiooni ei usuta. Tunduvalt mõjukamaks kui kutsenõustamist koolides peetakse eriala- ja kutsevalikul kodu ja meediat (94,1%). Koolis toimuvat kutsenõustamise mõju hindab veidi kõrgemalt nais- kui meesõpetaja, ja pigem venekeelse kui eestikeelse kooli õpetaja.

Nais- ja meesõpetajatele omistatavad omadused

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

Nagu ka õpilased, pole õpetajadki sootud indiviidid vaid käituvad enamasti soosüsteemi poolt määratletud käitumismustrite järgi. Stereotüübid loovad omakorda raamid sellele, kuidas inimesi ja olukordi nähakse ja mõistetakse.

Oma kooli naissoost ja meessoost õpetajate iseloomustamisel seostatakse sooga kõige vähem inimese enesekindlust, otsustusvõimelisust, julgust, loogilisust. Just nende omaduste puhul valiti vastusevariandiks – „pole seotud sooga, sõltub inimesest“. Seevastu hellust, leebust, jutukust ja tundelisust omistatakse valdavalt (60% -70% vastanutest) naisõpetajatele. Ükski meesvastaja ei arvanud näiteks, et loogilisus võiks iseloomustada naissoost õpetajat, samuti arvas vaid üks naissoost vastaja, et kedagi tema meeskolleegide seast võib jutukaks pidada. Loogilisust, ratsionaalsust, julgust ja otsustusvõimelisust peeti valdavalt meestele iseloomulikuks omaduseks., neid mainiti ka sagedamini just meesõpetajate endi poolt.

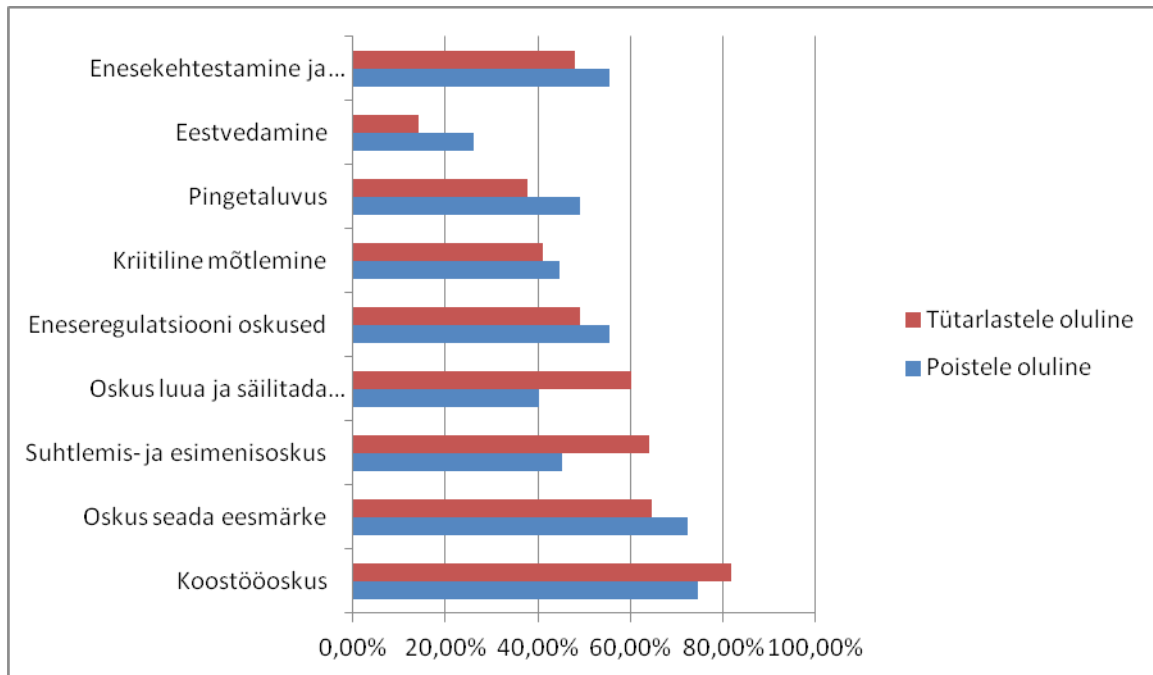

Joonis 6. Omadused, mis iseloomustavad naissoost ja meessoost kaastöötajaid – meeste ja naiste arvates

Suhteliselt traditsioonilisest ja patriarhaalsest ideoloogiast on mõjutatud ka tütarlastele ja poistele esitatavad ootused., seda nii neile **omistatavate omaduste** kui eeldatavate **soorollide** osas.

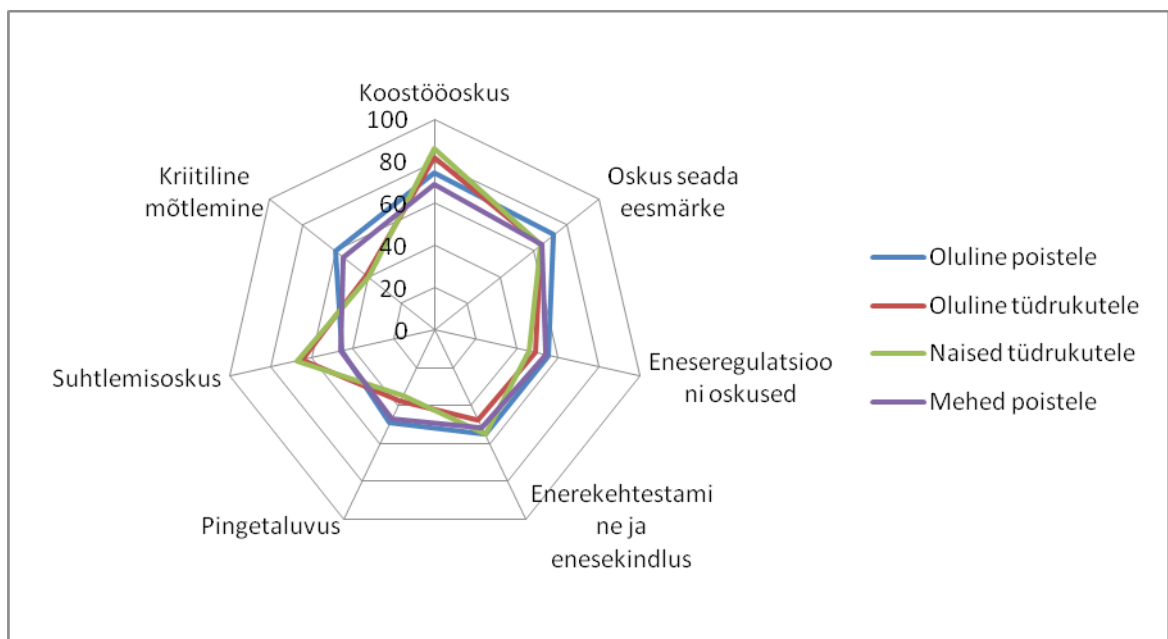
Õpilastele peetakse kõige olulisemaks koostööoskusi ning oskusi seada enesele eesmärged – mõlemad on kriitilise tähtsusega hakkamasaamiseks tuleviku tööturul nii poistele kui tüdrukutele. Kõige suuremad erinevused poistele ja tütarlastele vajalike oskuste puhul on küsitlusandmete põhjal suhtlemisoskus ja kriitilise mõtlemise oskus. Esimest peetakse millegipärast rohkem vajalikuks tütarlastele, teist poisslastele. Poiste puhul eeldatakse, et neile on vajalikum ka pingetaluvus.

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

Joonis 7. Eri soost õpilastele oluliseks peetavad oskused ja omadused.

Eeldatavad omadused peegeldavad kehtivat soosüsteemi ja soorollide jaotust. See, et suuri erinevusi pole ka meesõpetajate arvamusel poistele vajalike omaduste ja naisõpetajate arvamusel tütarlaste kohta näitab, kuidas kehtivad sooideoloogiat kantakse mõlema soogrupi poolt edasi.

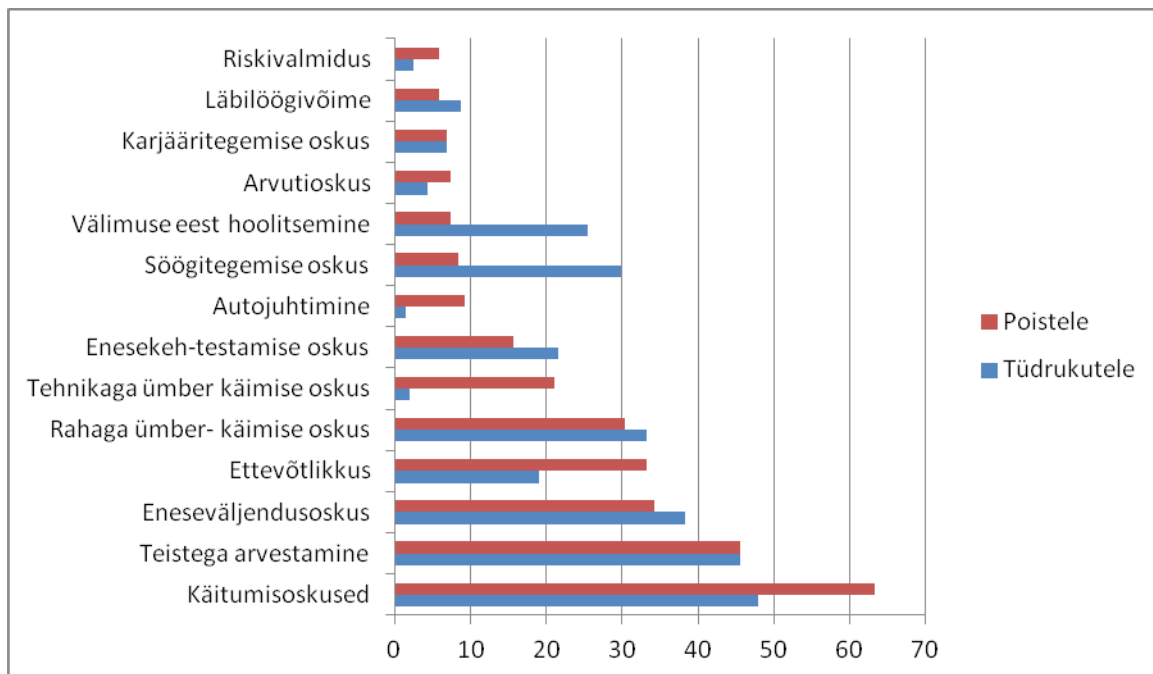
Joonis 8. Nais- ja meesõpetajate poolt poistele ja tütarlastele esitatavad ootused nende omaduste ja oskuste kohta

Kuigi enamuse vastajate poolt olulisemaks peetud hariduse eesmärk on suunatud tulevikku, pole ootustes poistele ja tüdrukutele sugugi vajalikuks peetud neid kompetentse, oskusi ja võimeid, mille puudumist juba praegu märgata võib – meeste vähesed sotsiaalsed oskused, naiste väiksem enesekindlus ja enesekehtestamise oskus.

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

Ka Eesti elanikkonna avaliku arvamuse uuringute²¹ kohaselt eristuvad oluliselt ootused poistele ja tüdrukutele (s.o. järgmise põlvkonna meestele ja naistele) eluks vajalike oskuste alusel. Poisse tuleks üldlevinud arvamuse kohaselt kasvatada ametialal edukateks (seda pea võrdselt nii meeste kui ka naiste arvates) tüdrukuid aga tuleks ette valmistada nii, et nad saaksid hakkama sotsiaalsetes suhetes ja koduses elus. Seda vaatamata sellele, et senised selgelt piiritletud soorollid on kõigile nähtavalt hägustumas. Õpetajad oma hoiakute poolest palju teistmoodi ei suutu ja nn. keskmisest eestlasest ei erine.

Omadused, mida koolis heaks hinnatakse – käitumine, teistega arvestamine, eneseväljendus on võrdselt oluliseks peetud mõlemast soost õpilaste puhul. Vaatamata sellele, et enamus õpetajatest väidab, et nende jaoks pole distsipliin eriti oluline, peavad nad kõige olulisemaks käitumisoskusi, seda veidi enam poistele kui tüdrukutele, Käitumisoskusi hinnatakse oluliseks nii nais- kui meesõpetajate, noorema ja vanema vanusegrupi esindajate poolt ja olenemata kooli õppekeelest

Joonis 9. Õpetajate arvamused selle kohta, milliste oskuste ja omaduste arendamisele peaks tütarlaste ja poiste kasvatamisel nii koolis kui kodus erilist tähelepanu pöörama.

Soorollidele omased stereotüüpsed hoiakud ilmnevad aga selles, kui võrd enam oluliseks peetakse poiste puhul tehnikaga ümberkäimise ja tütarlastel söögitegemise oskusi. Selgelt stereotüüpsed on ka arusaamad sellest, kes peab enda välimuse eest rohkem hoolitsema ja kes rohkem ettevõtlik olema. Ainult kehtivad ideaalkujutlused traditsioonilistest soorollidest lubavad seletada, miks autojuhtimist peetakse isegi kaasajal pigem poistele oluliseks kui tüdrukutele, või miks on sagedamini poistele vajalikuks peetud arvutioskust.

Piltlikult võib öelda, et kui noorema vanusegrupi õpetajad arvavad, et söögitegemise oskus on kaks korda olulisem tütarlastele kui poistele, siis vanema vanusegrupi esindajad peavad seda tütarlastele lausa seitse korda olulisemaks oskuseks.

Andmed ei luba teha erilisi järeldusi selle kohta, et nooremas vanusegrupis soostereotüübid väiksemad oleksid, sest alla 35 aastastest õpetajatest polnud ühtegi, kes oleks olnud

²¹ Soolise võrdõiguslikkuse monitooringud 2003, 2005, 2009

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

seisukohal, et tütarlastele oleks vajalik ka tehnikaga ümberkäimise ja nt. autojuhtimise oskus. Küll on nad aga tunnistanud, et tüdrukutel on vaja enesekehtestamise oskust, mis tundub olevat suhteliselt progressiivne seisukoht. Ka ei arva nooremad õpetajad samavõrra kui vanemad, et enese eest hoolitsemine oleks neidudele olulisem kui poistele ning usuvad sagedamini, et ettevõtlikkust peaks õpetama ka tüdrukutele.

Variõppe mõjude märkamine ja selle seostamine ebavõrdsusega

Kaks kolmandikku õpetajatest arvab, et koolis poiste ja tüdrukute õppeedukusse, hoolsusesse ja puudumistesse suhtumises erinevusi ei ole.

Küll on aga tähele pandud erinevusi, mis ilmnevad nn, varjatud õppekavas – eelkõige märgatakse soolisi erinevusi võetud kohustustes ja vastutustes – esimest on märganud 44,1 %, teist – vastutusvaldkondade erinevat jagunemist 51,5 % õpetajatest. Enam kui pooled õpetajatest (57,4 %) jagavad seisukohta, et poisid põhjustavad rohkem probleeme, aga on (isiksustena) huvitavamad. Viimane seaduspärasus on ilmnunud ka arvukates haridusvaldkonna soouuringutes.

Vastajail, kes mainisid kasvõi ühte erinevust poistes ja tüdrukutesse suhtumises, paluti märkida, kas nende hinnangul on tegemist soolise ebavõrdsusega. Vaid 11,8 % vastanutest pidas nimetatud ilminguid seotuks soolise ebavõrdsusega, valdav enam (83,7 %) aga mitte. Ka kahtlejate osakaal oli väike – 3,4 % kõigist vastanutest.

Koolielus sõltuvad erinevused mitte bioloogilisest soost vaid pigem soostereotüüpide omaksvõtmisest, mis mõjutavad nii õpimotivatsiooni kui käitumist, aga. väitega „meie koolides tuleb soolise ebavõrdsuse vähendamiseks põhjalikult tegeleda“, nõustus vaid viiendik vastanutest. Samavõrd on soolise ebavõrdsuse vähendamise olulisus ka teadvustatud - 18,5 % nais- ja 28,4 % meesõpetajate poolt. Teema suhtes eitaval seisukohal on 75,4 % naisõpetajatest ja 67,6 % meesõpetajatest. See võib tähendada ainult seda, et probleemvaldkondi, millest küllaltki sagedasti omavahel räägitakse, et seostata soolise ebavõrdsusega.

Õpetajate soovid ja ootused seoses soolise võrdõiguslikkuse edendamise kohustusega.

Ei avalikkusel ega õpetajatel pole võimalik olnud saavutada teemavaldkonnas ei suurt lugemust, eri vaatenurkade ja lähenemisviisidega kursisolekut ega enda tegevuse mõtestamist traditsiooniliste soorollide taastootmises – Eestis on seni ilmunud vaid üksikuid artikleid ja väljaandeid, millele oleks saanud toetuda.

Iga teine õpetaja on seisukohal, et eelkõige vajatakse soolise võrdõiguslikkuse alaseid õppevahendeid, 44,5 % vastanute arvates on vajalikud koolitused, 39,2 % õpetajate arvates on vajalikud konkreetset metoodilised materjalid, juhised ja selgitused. Nii õpetajaskonna motiveerimist kui ka välisekspertide poolset juhendamist hindab vajalikuks 28,4 % vastanutest.

Soolise võrdõiguslikkuse institutsionaliseerumist, luues selleks vastavaid töögrupe, meeskondi koolis toetab vaid iga kaheksas vastanu, iga viienda arvates on ka soolise võrdõiguslikkuse tegevuskavad enamasti sellisteks, mis jäävad formaalsusteks.

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

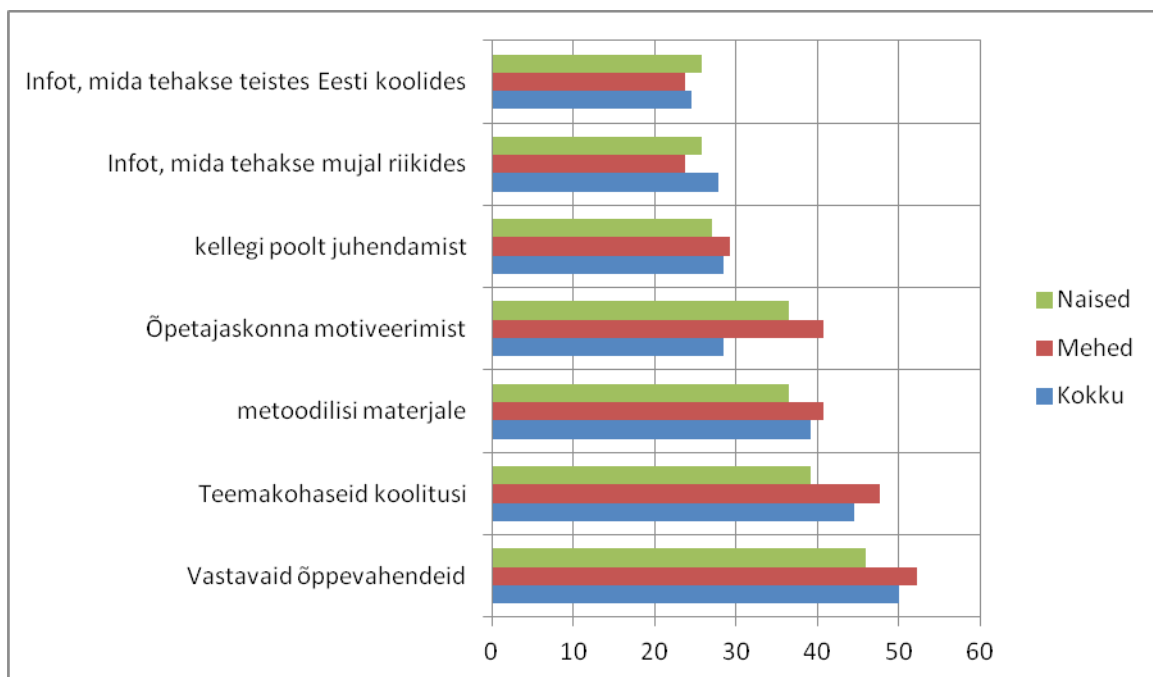
Küll ollakse aga veendunud strateegilises lähenemises – alustades kokkuleppimisest, selliste soolise võrdõiguslikkuse eesmärkide püstitamisest, mis on just oma kooli aspektist oluline (72,1 %),

Kolmandik on seisukohal, et vajalikud on lisaks ka pidevad ühisarutelud õpilastega, aga põhimõtete elluviimine jääks juba iga õpetaja ülesandeks.

Vastustes peegelduv infovajadus - vajadus saada teada, mida tehakse mujal riikides ja teistes Eesti koolides näitab, et usutakse inspireerivatesse kogemustesse, parimatesse praktikatesse.

Vanusegruppide erinevused ilmnevad selles, kuivõrd selged arvatakse olevat soolise võrdõiguslikkuse eesmärgid, Nende lahtikirjutamise ja selgitamise vajalikkust nimetab 19,0 % noormatest ja 39,2% vanematest õpetajatest.

Nooremast vanusegrupist väidab aga jälle vähem - 26 %, ja vanemast vanusegrupist rohkem - 31,4 %, et igasugused takistused soolise ebavõrdsuse vähendamiseks puuduvad.

Joonis 10. Õpetajate poolt vajatavad tugimeetmed sooaspekti arvestamiseks

Motivatsiooniteguriteks, mis toetaks sooaspektiga tegelemist peetakse eelkõige võimalust arendada kooli (43,6 %) ja saavutada õpilastepoolne parem suhtumine õppe- ja kasvatustöösse (35,8 %), ühtlasi kasutada uusi tööviise ja meetodeid (31,4 %).

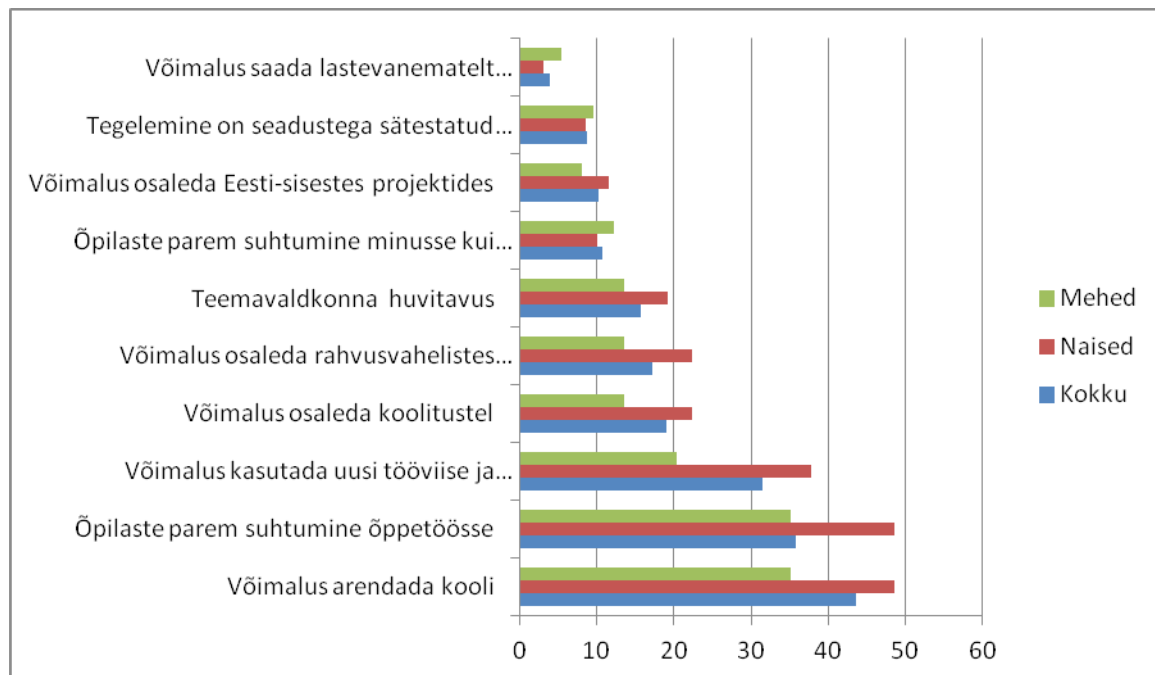
Individuaalsemat kasu - võimalust osaleda koolitustel ja rahvusvahelistes projektides hindab motiveerivateks vähem kui 20 %. (19,1 %, 17,2 %). Vaid kümnendiku arvates võiks motiveerida ka võimalus osaleda Eesti-sisestes projektides.

Teemavaldkonna huvitavust peab motivatsiooniteguriks 15,7% vastanutest, samuti ei peeta innustavaks ka võimalust, et õpilased suhtumine paraneb, sest hindama hakataks õpetaja kaasaegsust (10,8 %), veelgi vähem usutakse, et innustaks see, kui saadaks lastevanematelt tunnustust (3,9 %).

Üpris väike osa on neid õpetajaid, kes arvavad, et teemaga tegelemine tõstaks nende staatust õpilaste silmis. Siin peitubki põlvkondade vaheliste arvamuserinevuste oht. Nimelt võib rahvusvahelise kodanikuhariduse uuringu järgi (ICCS 2009) väita, et õpilaste seisukohad on

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

vägagi sugude võrdsust pooldavad. Nii näiteks on 97 % õpilastest seisukohal, et naistel ja meestel peaks olema võrdsed võimalused osaleda valitsemises – aga mida nad näevad? Eesti valitsuses vaid ühte naist! Samuti 91 % on veendunud, et võrdsed võimalused peaksid olema kõigis valdkondades, saama võrdse töö eest võrdset palka. Erinevalt eestlaste üldisest hoiakust, et mehed sobivad poliitilisteks liidriteks paremini kui naised²², on samalaadisel seisukohal ainult 36 % õpilastest, kusjuures sellist seisukohta toetavate õpilaste arv on kümne aasta jooksul vähenenud.²³

Joonis 11. Soolise võrddõigussikkuse teemaga tegelemist motiveerivad tegurid

Kokkuvõtteks

Õpetajaskonnas puudub kriitiline suhtumine väljakujunenud patriarhaalsesse, totalitaarriigis juurdunud sooideoloogiasse ja selle väljendumisele igapäevaelus ei osata veel vajalikul määral tähelepanugi pöörata. Arvata võib, et väga sügavalt pole veel mõistetud diskrimineerimise olemust ega selle mõju õpilaste – tütarlaste ja poiste arengule.

Muid uurimistulemusi üldistades võib väita, et ükski antud uuringus õpetajate poolt tõstatatud mureküsimused ja probleemid ei kujune ainult laste individuaalsete omaduste või laste individuaalsete omaduste ja kodukeskkonna puuduliku või ebaadekvaatse toetuse tõttu. Suurt rolli probleemide ennetamisel ja lahendamisel omavad kõik haridusinstituutsioonid ja nendes töötavad õpetajad.

Viimasel ajal räägitakse üha rohkem hariduse konkurentsivõimelisusest - uute tähenduste ja tõlgenduste tekkimise stimuleerimisest, eestlaste maailmapildi moderniseerimisest. Tütarlaste ja poiste, naiste ja meeste sotsiaalsed erinevused sõltuvad lähemast ja laiemast sotsiaalsest keskkonnast omandatud kogemustest, teadmistest ja hoiakutest. Seetõttu on oluline pöörata

²² Inglehart, R. Norris, P. Rising Tide: Gender Equality and Cultural Change around the World, Cambridge University Press, 2003

²³ Toots, A. Noorte kodanikukultuur kümme aastat hiljem. Eesti tulemused IEA Rahvusvahelises kodanikuhariduse uuringus ICCS 2009.

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

nii õpetajate kui õpilaste tähelepanu soolistele stereotüüpidele, õpetada neid märkama soolisi eelarvamusi nii enda kui teiste käitumises, eelkõige aga kehtestama võrdse kohtlemise norme, mis aja jooksul omakorda muudavad ka hoiakuid.

On selge, et suur sooline ebavõrdsus on sotsiaal-majanduslikus mõttes ebaratsionaalne. Soolise ebavõrdsuse vähendamise pikemaajaline eesmärk on avardada laste ja noorte valikuvõimalusi, muuta jätku ja aegunud soorolliootusi.

Just õpetajatest võivad saada kas traditsiooniliste soorollide ja soolise ebavõrdsuse mehhanismide säilitajad või vastupidi, muudatuste tagantõukajad. Võtmeküsimuseks on seega õpetajate eelnevad teadmised, vastavasisuline haridus, aga sageli ka isiklikud uskumused, hoiakud ja käitumine. Kahtlemata mõjutab kogu koolikeskkond, sest varjatud õppekaval on tütarlaste ja poiste identiteedi kujundamisel, soosuhete kujundamisel sama oluline koht kui formaalsel õppel.

Paljud noormehed ja neiud teevad kutsevaliku endiselt traditsiooniliste soorollide põhjal. Selle probleemi lahendamiseks peavad kutsenõustajad sooaspekte paremini mõistma, et osata stereotüüpe märgata ja kummutada

Soolise ebavõrdsuse probleeme ühes või teises valdkonnas lahendama asudes on vaja need tuvastada, mõtestada, mõista, teadvustada, kirjeldada, tähtsustada ja sõnastada. Ilma teoreetiliste eelteadmiste, faktide ja andmete kogumise ning interpreteerimiseta ja soouuringute institutsionaliseerumiseta pole see võimalik.

Rahvusvaheliste soouuringute laialdane tutvustamine toetaks samuti teadmise-, mitte arvamuspõhiseid otsuseid haridusvaldkonnas.

Paljudes muudes riikides on mõistetud, et hariduse ja teadmiste, sh. teadusliku teadmise taatust tõstavad kõige rohkem uuringud õpetajate, õpilaste suhetest, koolikliimast.

Konstruktivistlikud uurimused on avanud ja kirjeldanud, kuidas kujunevad sotsiaalselt kinnistunud arusaamad ja kuidas need toimivad traditsioonilist sooideoloogiat taasloova haridussüsteemi mõjul. On jõutud järeldusele, et maskuliinsused ja feminiinsused ei esine enne sotsiaalseid käitumisakte kui kinnistunud isiksuseomadused, vaid ilmnevad käitumisaktide ja argitegevuse käigus. Seetõttu on oluline uurida sotsiaalset tegelikkust võimalikult palju õppe- ja kasvatusprotsessides osalejate endi seisukohast ja nende kaudu. Mitte ainult arvamusküsitlustes ei peegeldu erinev suhtumine, vaid sellistes kooli argielu situatsioonide sihipärasel vaatlemisel ja analüüsimisel, mida tavaliselt tähele ei panda – õppematerjalides, ruumikasutuses, õpetajapoolsete ressursside – aja ja tähelepanu osutamises, kõigi kooliliikmete omavahelises suhtlemises.

Ühiskonna soolise struktuuri mõjude mõistmine, analüüsimine, nendest teavitamine eeldab võimet kultuurilist ja sümbolilist keskkonda kriitiliselt analüüsida ja hinnata.

Oluline on sügavalt läbi arutada, millistes suundades liikuda. Eriti kriitilist analüüsi vajaks seisukohad, mille alusel väidetakse, et soolist diferentseerimist on vaja selleks, et anda poistele rohkem iseseisvust ja eneseväljendust ja edu võimaldavaid ülesandeid, milles ei puudu võistluslik element. Sellised nõudmised diskrimineerivad tütarlapsi. On peaaegu põhiküsimus, kas süvendada veelgi olemasolevat soolist segregatsiooni ja soogruppide vastandusi või pakkuda mõlemale soogrupile neid oskusi ja omadusi, millest neil praegugi, rääkimata tulevikust, puudu jääb - tütarlastele enesekindlust, riskijulgust. Ettevõtlikkust ja tehnikahuvi ja poistel oskusi, mida on vaja suhtlemiseks, läbirääkimiseks, teistega arvestamiseks, vägivalla vältimiseks jms.

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

Soolisuse käsitlemine seoses hariduse ja kasvatusena on olnud valdavalt seotud psühholoogia-alaaste uuringutega. Põhjuseks haridusideoloogia, mille kohaselt asetatakse rõhku individuaalsusele, õpilase enda vastutusele realiseerida oma potentsiaali või vastutada kas edu või ebaõnnestumise eest. Nii ongi ka õpilasekesksuse nõudmisel õpilast nähtud väljaspool sotsiaalseid suhteid. Õpilaste individuaalse kasvatusena ei saa aga muuta ühiskonna baasideoloogiad. Ka üksikud õpetajad, ükskõik kui hästi nad oleksid varustatud õppematerjalide, videote ja teadmistega elimineerimaks soolist ebavõrdsust, ei tuleks selle ülesandega toime, sest ei kool ega klass ei eksisteeri isolatsioonis, ammugi siis inimesed, kes seal õpivad ja töötavad.

Eesti säästva arengu strateegias väidetakse, et arengukiirendus eeldab uute arengufaktorite teadlikku sissetoomist ja jõulist kultiveerimist. Üheks selliseks on kahtlemata sooperspektiiv ja soolise ebavõrdsuse vähendamisele, diskrimineerimise vältimise ja sallivuse suurendamisele suunatud meetmed. Tegemist ei ole kahe ühiskonnagrupi vastandamise või võitlusega, veelgi vähem naiste ja meeste ühesuguseks muutmisega, vaid ühiskonna ühe süsteemi – soosüsteemi – moderniseerimisega, inimestele vabamate valikuvõimaluste loomisega, ja nii majanduskeskselt kui see ka ei kõla – inimressursi ratsionaalsema kasutamisega.